

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
מסעי

מנחם אב ה'תשפ"א ב'של"ב
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

הקדשת השיעור לע"נ הגאון הצדיק הרב נסים רצאבי זצ"ל – אביו של מרן שליט"א – אשר השבוע בתאריך ו' מנחם-אב יום חמישי, יחול יום היארצייט שלו. התחלת ביאור דברי התלמוד בכמה מסכתות לגבי כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר, וביאור הגר"נ רצאבי זצ"ל בעניין גרסתנו בברכת אשר ברא ששון ושמחה וכו' עוד ישמע "מערי" יהודה ומחוצות ירושלם וכו', ולא "בערי" יהודה. תשובת הגר"נ רצאבי זצ"ל בדין העובר על תקנות הקהל, וביאורה בהרחבה ע"י בנו מרן שליט"א.

פס"ד מהגר"נ רצאבי זצ"ל בעניין הנהגות שונות בבית הכנסת.

המשך ביאור דברי הגמרא דלעיל, פירוש מהר"י ונה זצ"ל מדוע אומרים קדיש דעתיד לאחר לימוד תורה שבע"פ, ביאור נרחב לגבי המושג 'שפתותיו דובבות בקבר', ושלוש תשובות ממרן שליט"א לגבי השאלה מדוע א"כ צריך לומר 'קדיש דעתיד' במשך שנים רבות בכדי להרגיע את הצדיקים החושבים שהם עומדים לקום בתחית המתים, ולהודיע להם פעם אחר פעם כי עדיין לא הגיע הזמן לכך.

תשובה לשואל האם נכונים דברי האומרים כי בתשעה באב אין לומר לאחר ברכת התורה את פסוקי ברכת כהנים ומשנת אלו דברים וכו' ובמקום זה לומר פסוקים ממגילת איכה מכיון שאסור לעסוק בתורה בת"ב, שלושה ביאורים ממרן שליט"א בשיטת הראשונים הסוברים כי אין איסור לומר את 'סדר היום' בת"ב, ומה לגבי אמירת פיטום הקטורת בת"ב. דברי מרן שליט"א בשבח הקונטרס "מועדי השם" על הלכות בין המצרים ותשעה באב, והרחבה בעניין ברכת 'בורא מאורי האש' בתשעה באב שחל במוצאי שבת, ודחיית דברי האומרים כי הבעל כשישוב לביתו יברך לנשים ברכה זו.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 602

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

הקדשת השיעור לע"נ הגאון הצדיק הרב נסים ב"ר רצאבי זצ"ל
אביו של מרן שליט"א
אשר השבוע בתאריך ו' מנחם-אב יום חמישי, יחול יום היארצייט שלו.
תנצב"ה

השיעור מוקדש

לעילוי נשמת אבא מארי הרב נסים
דמתקרי מארי נחום ב"ר נסים זצ"ל,
שהשבע ביום חמישי ו' מנחם-אב
יחול יום היארצייט שלו, תנצב"ה.

הקדשת השיעור לע"נ הגאון הצדיק הרב נסים רצאבי
זצ"ל – אביו של מרן שליט"א – אשר השבע בתאריך
ו' מנחם-אב יום חמישי, יחול יום היארצייט שלו.
התחלת ביאור דברי התלמוד בכמה מסכתות לגבי
כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם
הזה שפתותיו דובבות בקבר, וביאור הגר"נ רצאבי
זצ"ל בעניין גרסתנו בברכת אשר ברא ששון ושמחה
וכו' עוד ישמע "מערי" יהודה ומחוצות ירושלם וכו',
ולא "בערי" יהודה.

בכמה מקומות בגמרא ובמדרשים מובא כך,
כל תלמיד חכם שאומרים דבר שמועה מפיו
בעולם הזה, שפתותיו דובבות בקבר. בגמרא
זה במסכת יבמות [דף צ"ז ע"א], ובמסכת בכורות
[דף ל"א ע"ב]. במסכת סנהדרין [דף צ ע"ב] כתוב
קצת בשינוי, מי שנאמרה הלכה בשמו בעולם
הזה, שפתותיו דובבות בקבר וכו'. כאן כתוב
'הלכה', ושם כתוב 'שמועה'.

במסכת יבמות כתוב כך, אמר רב יהודה אמר
רב, מאי דכתיב [תהלים ס"א, ה'] אָגֹדָה בְּאֶהֱלֹךְ
עוֹלָמִים, וכי אפשר לו לאדם לגור בשני
עולמים? אלא אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא,
רבנו של עולם, יהי רצון שיאמרו דבר שמועה
מפי בעוה"ז. דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון
בן יוחי, כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו
בעולם הזה, שפתותיו דובבות בקבר. אמר ר'
יצחק בן זעירא, ואיתימא שמעון נזירא, מאי
קראה? או יותר נכון כפי שהדייקנים גורסים,
'מאי קראה? מלשון הפסוק [בראשית ד', ט'] אִי
הָבֵל אָחִיךָ. דהיינו, מהיכן הדבר נלמד? מאיזה
פסוק?

וְחִפְּךָ בַּיּוֹם הַטּוֹב הוֹלֵךְ לְדוֹדֶי לְמִישְׁרִים דוֹבֵב
שְׁפִיתִי יְשָׁנִים [שיר השירים ז', י']. ככומר של
ענבים. מה כוּמָר של ענבים, כיון שמניח אדם
אצבעו עליו, מיד דובב. אף תלמידי חכמים,
כיון שאומרים דבר שמועה מפייהם בעוה"ז,
שפתותיהם דובבות בקבר. רוחש ומתנענע.

רש"י במסכת בכורות [שם ד"ה דובבות] פירש
נעות, וְהִנָּאָה היא לו, שדומה כחי ע"כ. נראה
כביכול שהוא חי.

*

בעזרת ה', אומר בשם אבא מארי זצ"ל שני
הדברים, שהם שלושה עניינים, ואצא ידי חובת
הכל. גם 'דבר שמועה', וגם 'דבר הלכה', מה
שנוגעה להלכות.

דבר אחד, כבר הבאתי אותו בשלחן ערוך
המקוצר, חלק נישואין [בעניי יצחק, הערה תק"ח
דף רס"ה].

כידוע, אנחנו גורסים בברכה השביעית של
שבע ברכות, ישמע מערי יהודה ומחוצות
ירושלם. לא בערי, ובחוצות.

הדבר מעניינא דיומא, כי זה קשור לחרבן בית
המקדש, ע"כ מתאים לומר זאת כעת. בספרו
של ירמיהו הנביא ישנה נבואה קשה, וְהַשְׁפַּתִּי
מֵעָרֵי יְהוּדָה וּמִחֻצוֹת יְרוּשָׁלַם קוֹל שִׁשׁוֹן וְקוֹל
שִׁמְחָה קוֹל חֲתָן וְקוֹל פֶּלֶה פִּי לְחֻרְבָּה תִּהְיֶה
הָאָרֶץ [ירמיהו ז', ל"ד], בעוה"ר זה התקיים, כי לא
חזרו בתשובה, ולא תיקנו את מעשיהם.

מהרי"ץ זיע"א מסביר [בעץ חיים ח"א דף קפ"ג], כי
כיון שבלשון הזה היתה התוכחה, לכן גם
הנחמה היא בלשון הזאת, ועל כן תיקנו לומר
בנוסח הברכה, עוד ישמע 'מערי' יהודה
ומחוצות ירושלם וכו'. כידוע כך הוא מנהגינו,
וכך זה גם ברמב"ם, 'מערי'. והריטב"א משבח
גירסא זו. מהרי"ץ כותב שם כמה הסברים, וזהו
אחד מהם, כי מכיון שזהו לשון הפסוק, לכן
השתמשו בלשון הזאת גם בנחמה. אנחנו
מברכים כך, למרות שאנחנו בגלות ובצער,
עוד ישמע מערי יהודה ומחוצות ירושלם, קול
ששון וקול שמחה וכו'.

אבא מארי זצ"ל הוסיף בכתב יד קדשו [על דברי
מהרי"ץ שם], פירוש שהוא ממש בעומק הפשט,
הסבר רביעי על ההבדל בין 'בערי' לבין
'מערי', חוץ משלושת ההסברים שמהרי"ץ
כתב. כי כאשר אומרים 'בערי', הכוונה
שהשמחה היא בפנים, בתוך הערים. אולם
כאשר אומרים 'מערי' יהודה, פירושו שהקול
ישמע למרחוק. דהיינו, השמחה תהיה כ"כ

שערי יצחק – השיעור השבועי

שם הוי"ה. זהו כפי שישנם כאלה הכותבים יהודה, בלא ההי"ן. אפילו מהרי"ן כותב על בנו, יודא, בכדי שלא יהא חסרון ופגם בכבוד שמים. לכן א"מ זצ"ל כתב יו"ד, אבל הכוונה היא 'יהוד', לכן יש על זה סימן ר"ת. ה' עליהם יגן.

ובראשם זובחי הזבח, מחזקי כל בדק. כידוע, בארץ תימן עניין השחיטה והטריפות היה החלק העיקרי, כמעט התפקיד הראשי של רבנות, גם מהרי"ן זיע"א היה ראש השוחטים, ריש טבחי דמתא. זה היה אחד מיסודות הקהילה, וממילא הם היו המנהיגים.

אי"ת ור"ת אכ"ר. אתה ה' תשמרם, וכצנה רצון תעטרם, אמן כן יהי רצון.

ואאמור זצ"ל כותב, תשובה. אין לנו את השאלה, ולכן לא כ"כ מובן מה היה הנושא, אבל הוא מתחיל וכותב כך, מאן דתבע יקרא דאורייתא, ליזכי וליתב בטולא דמהימנותא. מובן שהיתה ח"ו שם איזו פירצה, דבר אשר ח"ו היה אינו ראוי בהנהגה, אז מי שמשתדל לתבוע, לא לשבת בשקט נגד זלזול בכבוד תוה"ק, הוא יזכה לשבת לעתיד לבוא בצל האמונה.

כלל גדול יהא מסור בידינו, דבכל האיסורים, בין של תורה בין של דברי סופרים, הכל לפי ראות עיני הדיין, לפי חומר העבירה, ולפי העוברים, ולפי צורך השעה – מובן שהיו אנשים באותו מקום אשר פרצו גדרות, ע"כ הוא אומר 'כלל גדול יהא מסור בידינו', כי בעצם היה צ"ל כתוב 'מסור בידכם', שהרי הוא עונה להם, אבל בלשון ענוה הוא מדבר כאילו על עצמו, להודיע כביכול לעצמינו. א"כ הדיינים הם שצריכים להחליט, איזה עונש לתת – לחייבו נידוי או ממ"ר. דהיינו מכת מרדות.

וכיון דממ"ר – מכת מרדות – לא נהיגא האידנא, שמתיה מסת"יה. דהיינו, כיון שאין בזמנינו מכת מרדות, ישנן חילוקי דעות האם צריכים ב"ד סמוכין בכדי שיעשו מכת מרדות, א"כ אפשר לשמת אותו. 'שמתיה מסת"יה', מספיק לאותו אדם שפרץ גדר, לשמת אותו. לנדרות.

עצומה, האנשים כ"כ ירימו את קולם, עד שזה יישמע גם במקומות אחרים, מחוץ לערים הללו. הבאתי את דבריו שם בשע"ה בזה"ל, ואאמור זצ"ל הוסיף בכת"ק על דברי מהרי"ן ביאור רביעי וז"ל, לדעתי דלגירסת פְּעָרִי, משמע שתהא השמחה מוגבלת מצטמצמת תוך ערי יהודה וירושלם. וגירסת פְּעָרִי, מובנה שקולות הששון והשמחה ישמעו מתוכן ויפרצו החוצה, כלומר שמחה שאינה מוגבלת, כי אפילו הרחוקים השומעים קול ששון וכו' שמחים אף הם משמחת אנשי הערים, שתוכן נעשו גינוני וטקסי חתן וכלה ע"כ. אמנם בעיר הזאת עושים את השמחה, אבל כאשר שומעים האחרים, אזי השמחה היא גדולה, כי זה מגיע אפילו למקומות רחוקים.

תשובת הגר"נ רצאבי זצ"ל בדין העובר על תקנות הקהל, וביאורה בהרחבה ע"י בנו מרן שליט"א.

דבר שני, לא היה לי פנאי לחפש, והזדמן לי הנושא הזה. אמנם גם הוא כבר נדפס [בספר נרות זכריה עמ' מ"ח], אולם אינני יודע כמה מבינים מה שכתוב, בפרט שמובא שם הכת"י של תשובה, ובעז"ה היא גם תובא במקורה בחוברת [שערי יצחק, עמוד 19], ברם אינני חושב שיבינו, לא רק את ה'ראשי תיבות' שישנם, אלא גם את צורת הכתיבה ומשמעותה.

על כן אקרא ואסביר את התשובה, בכדי שמי שיראה זאת אח"כ בפנים, יבין יותר בעצם איך ללמוד ולדעת ולהבין את שיטת הכתיבה.

הנושא שם הוא, דין העובר על תקנות הקהל.

מחסי בה'. זה מתחיל בראשי תיבות, שי"ל מקע"י. לקראת ומעלת אא"ג ק"ק יו"ד אלכראבה ה' עליהם יגן.

שי"ל מקע"י, זה כידוע ר"ת, 'שלמכון ישגא לעלמין, מן קדם עתיק יומין'. אא"ג היינו, אחינו אנשי גאולתינו. ק"ק, קהל קדוש.

יו"ד, בכדי להיזהר בכתיבת שם השם, במקום לכתוב יהודי, יהוד בלשון ערב. שם המקום הנקרא כראבה, זהו ישוב באיזור שלנו. אבל בכדי שלא יצא מכשול, משום כבוד ה', זהירות ח"ו שלא יבוא לידי בזיון, או שיכתבו בטעות

ואזדא מלתייהו דרבנן, גדול עונש המבטל מצות ציצית, ועליו נאמר לאחוז בכנפות הארץ וכו', ובכלל פושעי ישראל בגופן קרקפתא דלא מנח תפילין. וקם ליה בחובא רבא, מאן דלא נקיט לולבא. ובן האשה המוכה, מאן דלא יתיב בצל סוכה. מובן כי ברצונו להגיד, כי אנשים כאלה, מי שביטל מצות סוכה, אזי רח"ל הוא בנה של אשה פסולה. זה רק בשביל החרוז, 'סוכה', 'בן האשה המוכה'. הכוונה כביכול זהו כמו אדם מחוץ למחנה.

ואשר לשמעון דוד – דהיינו מה שנוגע לאיש הזה, במקור כתוב דאוד באל"ף כמשפט לשון הערבי וביטוי השם שהוא בפתח, לא דוד בקמץ כבלשון הקודש – לא נכון לעשות כן, לפרוץ גדין של ציבור ולעבור סייגם. ובפרט לאיש כמוהו, נותן ריח טוב כירבוזין ופיגם. כנראה אותו אדם עשה משהו שאינו מתאים, אבל הוא כותב בצורה מכובדת, לא לנגוע בכבודו. אתה אדם שיש לך שם טוב, לא מתאים שתפרוץ גדר. גנאי גדול הוא לו, לתת בתקנת הציבור דופי, וחסרון ופגם. שלא יתנגד למה שהציבור קבעו.

זה לא יתכן. ע"כ מוכרח הוא לעמוד בגזירתן של ציבור, פן יהיה עכור. שם [בספר נרות זכריה] הדפיסו עם יו"ד אחת, 'יהיה', אבל במקור כתוב שתי יודין, 'ייהיה', להורות שהשוא נהפך לחטף-פתח, כי החירק שביו"ד נקרא כמו חירק מלא, זהו כמו שכתוב בפיוט אמונה יצרה, שיש שאומרים אותו בשמחת תורה, 'ולא ייהיו עוד בהבל' (שרדות) [טרודות]. וכן בעוד מקומות, כגון בסוף שירת חתני מה מאד יקרה מנתו, זמנים יהיה נקי לביתו.

שאלה מהקהל: אך זה שייך דוקא בפיוטים, מחמת המשקל, ולא באיגרת.

תשובת מרן שליט"א: זה נכון, בגלל היתדות והתנועות, כידוע. אך גם כאן אאמו"ר כותב בחרוזים, ברוח של פיוט, אולי זו הסיבה. אך יותר טוב לומר שזה כמו שמהרי"ץ כתב באשמורות [בפיסקת רחמנא] ומהר"ש אוזידה בפירושו למגילת איכה, לגבי פסוק נשים

רחמניות, שהשואפתה, מראה ריבוי רחמנות, כך כאן ריבוי הראיה. ודו"ק. דברי מהרי"ץ בחלק הדקדוק לגבי הפסוק [יחזקאל ט"ז, ח'] וְתִהְיֶינָה שְׁהוּא נח, ידועים ואמתיים, ואכמ"ל.

בסוף התשובה, כתובות כמה מלים בל' ערבית, אמנם תירגמו אותם שם [בספר נרות זכריה], אולם אפשר לטעות בכך.

אאמו"ר זצ"ל כתב כך, וכל חד יקנע במנא דכר, לא יחצל והק לא מעאנדה. דהיינו, כל אחד יסתפק במה שנזכר, ושלא תהיה קטטה ולא מחלוקת. ומון כאלף – מי שיעשה ההיפך – יכון איצאלה לדינא פה ק"ק יו"ד רצאבה יע"א. שוב הפעם, יו"ד, במקום יהוד. שיבוא אלינו לעיר רצאבה, כדי לדון בעניינינו.

מי שאינו יודע, עלול להבין כי הפירוש 'איצאלה לדינא', דהיינו יבוא לדין. כאילו שהמלה הזאת בארמית. אבל זאת מלה בל' ערבית, 'לדינא', כלומר יבוא לפנינו.

אלחדר אלמכאלפה. ואזהרה מלחלוק.

רואים תקיפות. בתימן היה שלטון התורה.

ובכן ואתם שלום. מי שיעיין יראה כי המלה 'שלום' כתובה כאן בצורה שאי אפשר לקרוא אותה. האות שי"ן, והלמ"ד והא"ו מובלעים בתוכה. הסיבה לכך פשוטה מאד, שהרי כתוב ברמ"א ביו"ד [סי' רע"ו סי"ג] לגבי המלה שלום, שלא גומרים אותה. ע"כ הדיוקנים היו כותבים את המלה 'שלום' בקיצור. כזאת רואים גם בכת"ק של מהרי"ץ. נזהרו לא לכתוב את המלה שלום, כי הקב"ה נקרא שלום. [ועי' שלחן ערוך המקוצר הל' ספרי קודש סי' קס"ו סעיף ד'].

מוקירכם הצעיר צצ"ק – צעיר צאן קדשים – נסים בן נסים סאלס ס"ט.

לגבי העניין שאמרנו מקודם, ש'מכת מרדות לא נהיגא האידנא', ציינתי לעצמי לעיין בכמה ספרים, מי שירצה לבדוק את הדבר, דרכי תשובה יו"ד סי' ס"ד ס"ק קמ"ו, מטעמי השלחן שם דף ס"ד, אום אני חומה ח"א דף ע"ד, ובקובץ התורני דברי חפץ ח"ז תשרי התשע"ז. זאת תשובה אחת.

שערי יצחק – השיעור השבועי

כמובן, ישנו גם צד מבחינת צורך הדור שלנו, וגם מבחינת העניין זה יכול להתאים גם לקטנים, כמו עליית ששי בס"ת.

והעיר כאן ידידנו הרה"ג איתמר חיים כהן שליט"א לגבי פיוט בר יוחאי לקטנים כמו מברך ששי, דלא דאמי, דשאני פיוט בר יוחאי דבעינן שהאומרו יבין עניינו, עיין תכלאל עץ חיים למהרי"ץ חלק א' דף ק"א ע"ב, ומקורו בתיקוני שבת, ולשעבר בדרך כלל הרבנים הבינו, אם מעט ואם הרבה. ועיין אבן ספיר חדרי תימן דף ס"א ע"א, ויש בדבריו קצת לגלוג. ואם כן לכאורה אף בזמנינו עדיף תלמידי חכמים, כי רבים מהם יש להם איזו הבנה, ובפרט אם ילמדו את פירוש הפיוט. עכ"ל נר"ו. ולענ"ד הכל לפי ראות עיני הדיין ומנהיג בית הכנסת. יב"ן.

זפת יחיה' היינו, את כל ברכות השחר, מן אדון העולמים וכו', נהגו לקרוא זאת בבית הכנסת, בכדי להוציא יד"ח מי שאינו יודע. אז היה מישהו אחד שהוציא יד"ח את כל השומעים. כך לכל הפחות בשבת, ביום חול אולי לא היה כ"כ זמן, אבל ישנם כאלה שנהגו כן אפי' ביום חול. [עניין הפתיחה להוציא מי שאינו יודע, אמנם כך כתוב בספרים. אבל למעשה בתימן לא שכיח מי שאינו יודע. ואולי מחמת מחסור בסידורים, ומנהג אמירתן בבית הכנסת על ידי החזן, לא התרגלו עמי הארץ לאמרן על פה. איתמר].

יחזנות' היינו, אצלינו התימנים קוראים 'חזן' למי שמוציא ספר תורה, לא לשליח ציבור [המתפלל]. זה שמוציא ספר תורה, נקרא חזן, כי הוא רואה ומראה את הפסוקים לקוראים.

זקישור בשחרית בשבתות וימים טובים', לדבריו זה 'כל ממונה נכון', יכולים להיות הרבה אנשים שיעשו זאת, כי בשביל כך לא צריך חכמה גדולה. לגבי ה'קישור', הוא בסה"כ קורא הלכה אחת או שתיים בכל יום אחרי התפילה, זה לא ממש לימוד שצריך בשבילו להיות ת"ח חשוב, אז זה 'כל ממונה נכון אנשים', מתאים לתפקיד הזה.

פס"ד מהגר"נ רצאבי זצ"ל בעניין הנהגות שונות בבית הכנסת.

ישנו נושא נוסף [הובא שם דף מ"ט], פסק דין בעניין אגרת בית הכנסת.

הנה כאשר באו לפנינו אנו החתומים מטה, ה"ה סעיד בן יחיא וחיים בן יחיא – השמיטו שמות המשפחה – והואיל ואירעה מריבה בין הנזכרים על מילוי התפקידים בבית הכנסת בשבת וביו"ט ובחול. תשמעו תשובה מאד מעניינית, איך מחלקים את התפקידים בבית הכנסת, כפי שהיה מקובל בעבר, וזה שייך גם כיום פחות או יותר אותו הדבר.

מן הדין, שכל ממונה נכון לקהל אנשים, רשאי למלא תפקיד בבית הכנסת, במשמרות ידועים. האמת היא כי כאן זה מתורגם, זהו אינו המקור, לא היה לי פנאי כעת לחפש זאת, אבל בעז"ה עוד חזון למועד.

כגון בר יוחאי, ופתיחה, וחזנות, וקישור בשחרית בשבתות ויו"ט. אבל לפתוח אמירת ואהבת ויום הששי, והלימוד בצהרי השבתות, והלימוד בערבית בימות החול, הרי הן לראוי, ואין זכות לאיש להתערב. וזהו הנהוג בכל ערי ישראל – כמובן כוונתו רק בתימן – וכן ראוי לנהוג.

היה ויכוח ביניהם, על התפקידים בבית הכנסת, והיה צורך לקבוע כיוון. א"כ הוא אומר, כי כל אדם שהוא חכם בתורה, יכול לקבל את התפקיד הזה. 'משמרות ידועים', הכוונה תפקידים.

בר יוחאי, לא כל אחד, היום בזמנינו נותנים לילדים להגיד בר יוחאי, אבל בארץ תימן, בר יוחאי זהו משהו חשוב, אחד מגדולי הקהל היה אומר זאת. אמנם בזמנינו נשתנה העניין, אנחנו ג"כ מעודדים זאת, בכדי שתהיה לילדים הקטנים גירסא דינקותא, בשביל לעודד אותם מוכרים זאת, ובדר"כ הוא לילדים הקטנים. אבל זה אותו הדבר, זה בעצם אותו הרעיון, כפי שאת עליית ששי – שהיא עלייה חשובה – נותנים לקטנים, משום דאקרי צדיק [עיין שיעור מוצש"ק משפטים התשע"ד], הכא נמי לגבי בר יוחאי, נותנים זאת לקטנים הצדיקים. אבל

אבל לפתוח אמירת ואהבת ויום הששי, ש"מ כי 'ואהבת' וגו' זה יותר מכובד, זה לא כמו בר יוחאי וכו'. 'הלימוד בצהרי השבתות', דהיינו השיעור בשבת, וביום חול אחרי ערבית תמיד היה שיעור, 'הרי הן לראוי', בשביל כך צריך אדם מיוחד אשר יתאים לו תפקיד זה, 'ואין זכות לאיש להתערב וכו'.

וסדר התפילות בראש השנה ויום הכפורים והושענא רבא – זהו דבר מעניין, גם הושענא רבה, אולי הכוונה כנראה לסליחות, זה לא דבר שכל אדם מתאים לכך – פשיטא דנינהו ליחידי סגולה, רק שיהיה מרוצה לקהלה. אם הוא מקובל על הציבור, ומצד עצמו הוא אדם הגון לשרת לפני ה' בימים הקדושים הללו.

וסדר התרגום הקבוע. אינני יודע מה היה הנושא בדיוק, על מה התווכחו בעניין התרגום. ואין מקום לקובלנא בקריאת המנורה – דהיינו מי מהם יקרא לפני הציבור את הפרק בספר מנורת המאור – ובלבד בהסכמת כל הקהל כאחת.

ונתנו הנזכרים במה שנכתב, וקנינא מנהון – דהיינו עשינו קניין – על כל הנזכר כתקנת רז"ל, ומה דהוה קדמנא אנן סהדי, פְּתִיבָנָא וחתמנא ויהבנא להון למהוי בידהון לְזִכְרוֹ וּלְרָאִיהָ בַּעֲלָמָא. והיה תאריך זה יום ששי ט"ב רחמים ברנ"ו בנוכחות העדים סאלם בן דוד חנש. וכתב הצעיר נסים בן נסים יצ"ו.

זאת היתה הפשרה, שאאמו"ר תיווך ביניהם. **יִשְׁמַע חָכָם וְיוֹסֵף לָקַח** [משלי א', ה']. אפשר ללמוד מכך גם לזמנינו. ווע"ע בשו"ת עולת יצחק חלק ג' סימן צ"ט אות א' ד"ה וכן.

המשך ביאור דברי הגמרא דלעיל, פירוש מהר"י ונה זצ"ל מדוע אומרים קדיש דעתיד לאחר לימוד תורה שבע"פ, ביאור נרחב לגבי המושג 'שפתותיו דובבות בקבר', ושלוש תשובות ממרן שליט"א לגבי השאלה מדוע א"כ צריך לומר 'קדיש דעתיד' במשך שנים רבות בכדי להרגיע את הצדיקים החושבים שהם עומדים לקום בתחית המתים, ולהודיע להם פעם אחר פעם כי עדיין לא הגיע הזמן לכך.

לגבי מה שהבאנו בתחילת השיעור, כי כל תלמיד חכם שאמרו דבר שמועה מפיו, שפתותיו דובבות בקבר, כבר נודע מה

שמהר"י כתב על כך, ועל פי זה הביא טעם למה שפותחים בקדיש דרבנן, דעתיד לחדתא עלמא ולאחאה מיתאי ולמפרק חייא ולמבני קרתא ירושלם וכו'. כי לכאורה, מה זה קשור לתורה שבעל פה?

הרי לאחר שלומדים תושבע"פ, אומרים קדיש דרבנן, א"כ בשלמא לגבי המלים 'על ישראל ועל רבנן וכו' דעסקין באורייתא וכו', הדבר מובן, כי מתפללים על החכמים. אבל מה שפותחים בהתחלה, חידוש העולם ותחית המתים, לכאורה העניין אינו שייך דוקא ללימוד תושבע"פ.

ובפרט לדעת רבי סעדיה גאון, שכל הקדיש דרבנן, הוא בהוספת דעתיד, הקושיא יותר עצומה. הרי עדות אחרות, לא אומרים בכלל 'דעתיד', רק בסיום מסכת ישנם כאלה האומרים, וכן בתשעה באב או בקבורת מת רח"ל. רק על ישראל ועל רבנן. זה מצד אחד. ורס"ג מן הצד השני, רק דעתיד. ואנחנו עושים את שניהם, כדעת הרמב"ם, משלבים. אבל לכאורה, מה הקשר של 'דעתיד', לתושבע"פ?

מהר"י אומר טעם ממש מפליא, הבאתי זאת בס"ד בשלחן ערוך המקוצר וסימן כ"ה סעיף ג', וז"ל, והטעם לפי שכשמוזכרים בלימודם שמות החכמים, שפתותיהם דובבות בקבר, והם אומרים שמא היא עת תחיית המתים. ולכן אנו אומרים אחר כך דעתיד וכו' ולאחאה מיתאי, כדי לקרר דעתם. דהיינו, החכמים אשר מוזכרים ד"ת משמם, הם מתעוררים אז בקבר, שפתותיהם דובבות, והם חושבים כי הנה ב"ה הגיע זמן תחית המתים, העולם מיתכן במלכות שדי, אבל הם מחכים ומחכים ואין כלום, והם מתאכזבים ומצטערים. כדי לקרר את דעתם, אומרים להם, אל תדאגו, עכשיו לא, אבל בעז"ה עוד יהיה בעתיד, שהקב"ה יחדש את העולם בתחית המתים. לכן הדבר קשור לתושבע"פ, כאשר מוזכרים בלימוד את החכמים, ואפי' אם לא מוזכרים את שמותיהם אלא אומרים את הד"ת שלהם, כמבואר שם בעיני יצחק.

הדמיון מיינ הטוב, המונח בבור, הוא רוחש ודובב ע"י כח האצבע המעוררו. כן השפתים, גם כי מונחים בבור שחת, רוחשים ע"י כח המעוררו ודו"ק.

צריכים לדעת, כי בהרבה ממאמרי חז"ל, אין לקחת את הדברים כפישוטן, אלא לדעת כיצד להבין זאת. ישנם בספרים הרבה פירושים, שהדברים אינם כפישוטם, אלו דברים עמוקים, זה לא סתם דברים שחז"ל דיברו, לְהַבִּין מְשָׁל וּמְלִיצָה דְּבָרֵי חֻכָּמִים וְחִידוֹתָם [משלי א', ו'].

ולי מה יקרו דברי הערוך לנר [במסכת יבמות שם], האומר בנ"ד הסבר ממש קרוב אל הפשט, הוא מבאר זאת עפ"י הזוהר הקד' בפרשת ויחי [דף רכ"ה ע"א], שם כתוב כי לאחר מותו של אדם, יש לנפש שלו את הדמות שלו בעצמו, והיא נשארת איתו בקבר. דהיינו, – חושבני כך – הרי יש נפש העליונה, ויש נפש התחתונה. אם נרצה לדמיין זאת, איננו יכולים, אין לנו הבנה לצייר, להרגיש לחוש ולראות דברים רוחניים, אין לנו עיניים, אנחנו גשמיים, אנו יכולים לצייר רק דבר גשמי. הדבר הכי רוחני שאנחנו יודעים בעולם שלנו, זהו האור. אין לנו משהו לדמיין. אבל נגיד משל, כמו ערפל, או אדים, משהו כזה. משהו בדמות האדם, כמו בבואה שלו. והצורה שלו, היא הנפש שלו. הנפש התחתונה.

הערוך לנר כותב כך, במהרש"א ח"א [חידושי אגדות] הביא הקושיא, הא אנו רואין שהגוף נרקב. אבל לענ"ד יש לפרש על פי המבואר בזוהר פרשת ויחי, שנפשו של אדם נשארת בקבר, כדמות האדם בחייו. ונקשרת עם רוחו בגן עדן התחתון, ועם נשמתו בגן עדן העליון. ולכן הולכים על הקברים להתפלל על כל צרה שלא תבוא.

הולכים להתפלל על הקברים, ובפרט של צדיקים. מה יש בקברים? אלא מאי, הנפש נמצאת שם, והם מחוברים עם הנשמה, זהו דבר שאי אפשר לראות בעיניים. היא הדמות שלו.

[וצריך לעיין אם אפשר לקשר זאת עם עניין החלק שהפריד יוסף, כרמוז בפסוק ויעזוב בגדו וגו', וכן אסתר.

מפרשים רבים עומדים על השאלה, מה הפירוש 'שפתותיהם דובבות בקבר'? הרי המת מת בקבר, מה שנותר הם העצמות. כפי שנאמר, וַיָּשָׁב הָעֶפֶר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נָתַןָּהּ [קהלת י"ב, ז']. אדם בא מן העפר, נוצר מהעפר, והולך אל העפר. א"כ איך אפשר להבין זאת? מה הפירוש, שפתותיהם דובבות בקבר? כיצד העפר יתנועע בקבר?

מהר"ש יפה, בעל יפה מראה [על הירושלמי במסכת ברכות פרק שני], שואל זאת בזה"ל, בבכורות פירש רש"י [ד"ה דובבות] והנאה הוא לו שדומה כחי, עד כאן. והדבר הזה רחוק מההיקש, כי שפתי המת איך יתנועעו, ומה ירגישו או שיהנו, וכל שכן אחר עבור זמן ושב אל העפר – עברו מאות שנים – איך יתנועעו שפתיו?

ואף כי מדברי רבותינו זכרונם לברכה בכמה דוכתי [כגון בברכות דף י"ח ע"ב עיי"ש] יראה שהצדיקים המתים נשאר מרוחם עם הגוף עד שירגישו בעניני העולם, וכדכתיבנא ביפה תאר בבראשית רבה [פרשה פ"ב סימן י"א ד"ה כדן], מכל מקום יקשה, איך הזכרת שםם בהלכה, יביא אל הרגשתם בקברם עד שיתנועעו שפתותיהם?

ואיך יתענגו בזה אחר פרישותם מתאוות הזמן? כי זה יראה הנאה דמיונית מדמיוני הכבודות. איזו הנאה יש להם? מה זה נותן להם? השפתיים מתנועעות, אבל מה זה עשה?

גם מהרש"א [במסכת יבמות שם] מדבר על כך, הוא מביא את קושייתם בזה"ל, ועיין בזה בדברי בעל עין יעקב ובעל יפה מראה שהאריכו בזה, וכתבו שהוא רחוק מההיקש, כי שפתי המת איך יתנועעו כו', וכל שכן אחר עבור זמן וישוב אל העפר כו' ע"ש.

ואני אומר כי אין רחוק מן השכל, כי הענין מבואר כי הדיבור הוא כח הנשמה ע"י כלי הגוף, וכל דיבור משובח מוליד כח רוחני בדומה משובח. ובאמרו בשם אומרו, אותו כח רוחני שנולד כבר, הוא מעורר מולידיו בבי' עולמות, שהם הנשמה בעה"ב וכלי הדיבור שהם השפתים בעוה"ז, גם כי הם בקבר כבר. ומביא

וכן עניין ההילה שכתב עליו מעכ"ת במקום אחר.

ובעניין מה שהולכים להתפלל על הקברים, לפי העניין כאן, היינו דוקא קברי צדיקים. בית הקברות שנוכח גבי תעניות, היינו אפילו של גויים כידוע. איתמר.

ועיין שלחן ערוך או"ח הל' תעניות סוף סימן תקע"ט ובאחרונים שם. יב"ן.

ולכן שפיר שייך שפתותיו דובבות, אף שכבר נרקב הגוף. אכן הגוף נרקב, אבל הנפש, שהיא מקבילה לדמותו, שם שייך שיתנועע, זה קיים. כך הוא אומר. יפה מאד.

שאלה מהקהל: ישנה תועלת בכך שאנחנו אומרים כ"כ הרבה פעמים קדיש דעתיד?

תשובת מרן שליט"א: בודאי. 'היום' אם פקלו תשמעו [תהלים צ"ה, ז]. אם נחזור בתשובה, זה יהיה היום. המשיח יבוא היום. כמבואר בגמ' סנהדרין. רק שלצערינו, העוונות מעכבים. כשייבנה בית המקדש, כתוב [מלאכי ג', א'] ופתאום יבוא וגו'. המשיח יבוא פתאום, בלי סימנים מוקדמים.

*

רבינו אליהו הכהן, בעל מדרש תלפיות ושבת מוסר, הביא [אגדת אליהו על הירושלמי שם במסכת ברכות] את קושיית מהר"ש יפה, שהדבר רחוק ואינו מובן בשכל, אבל הוא משיב עליו וטוען כי הדבר בהחלט מובן, כפי שמצינו שעשו לטיטוס הרשע, כמבואר בגמרא פרק הניזקין [דף נ"ו ע"ב], אמר להו, ליקליוה להווא גברא ולבדרי לקיטמיה אשב ימי. טיטוס אמר להם, שישרפו את גופתו, ויפזרו את אפרו בשבעה ימים. דלא לשכחיה אלהא דיהודאי ולוקמיה בדינא. בטפשותו ורשעותו, חשב שהקב"ה לא ימצא אותו. והעונש שלו הוא, שבכל יום אוספים את אפרו ודנים אותו. אז אם לגבי הרשע הזה כך, ק"ו להבדיל לגבי הצדיקים, וכי הקב"ה לא יכול להחיות את גופם ולתת להם שכר? אמנם הגוף הוא עפר, אבל בזמן שאומרים דבר שמועה מפיו, הקב"ה יכול להחיות אותו. כמו בתחית המתים, שהגוף

יקום, ה"ה בנ"ד, באותו הזמן הוא קם. א"כ מה השאלה? למה הדבר אינו מובן?

הוא כותב כך, ואני אומר שאין דבר זה רחוק מההיקש לגבי לתת חיות והנאה לצדיק, דהא אמרינן במסכת גיטין [פרק הניזקין דף נו:] גבי טיטוס הרשע, דכל יומא מכנשי ליה לקיטמיה ודייני ליה וקלו ליה ומבדרו אשב ימי וכו'. הנה מרובה מדה טובה ממדת פורענות. ומה אם לתת עונש לרשע חוזרין להחיותו בכל יום, לתת חיות והנאה לצדיק, על אחת כמה וכמה. ובפרט שקיימים בגופם. ורבי אחאי בר יאשיה יוכיח, דגששיה רב נחמן וראהו כחי ממש [שבת דף קנב:]. הוא נגע בו, וראה שהוא חי. א"כ הנה הדבר מציאותי. [ויש עוד, כגון ההיא דבבא בתרא דף נ"ח ע"א רבי בנאה הוה קא מציין מערתא וכו' יעו"ש].

מהר"ר אליהו הכהן הנזכר. הוא היה גברא רבא, חכמי תורכיה קוראים לו בספריהם 'כהנא רבא', יש לו ספרים ממש מצויינים, גם בעל מדרגה. הרבה חידושים שהוא כותב, הם דברים ממש מיוחדים.

הוא ממשיך ומסביר כך, באופן שהקדוש ברוך הוא שולח ניצוץ מנשמת הצדיק, או נשמתו ממש – יתכן לא רק ניצוץ, אלא את כל הנשמה – בתוך גופו, בקבר אשר הוא יושב שם, ומחיהו בכל עת שאומרים שמועה מפיו.

מי אמר לך שהדבר אינו נכון? למה אתה חושב שזה לא יכול להיות? אם בגלל שהינך רואה כי זהו עפר, בסדר, אבל ברגע שאומרים דבר שמועה מפיו, הקב"ה מחיה אותו.

כדי לתת לו שכר שמועתו בגוף ובנפש, חוץ מהשכר שמקבלת הנשמה למעלה בצרור החיים. וההנאה היא, שלעולם מתאנה הנשמה לחזור אל גופו, יען בחברתו עשתה המצות שעשתה, ולכך מתאווים ומקוים הנשמות לחזור לגופם בתחית המתים. ועיין על זה בספר נשמת חיים לכמהר"ר מנשה בן ישראל ז"ל.

ונמצא שבהחזיר הנשמה לגופו, לוקחת שמחה והנאה רבה, יען חוזרת למשכנה אשר הורגלה בו, ושניהם יחד עבדו להקדוש ברוך הוא. והוא

עשרת אלפים? מליארדי פעמים? כל החיים, הנשמה רוצה לצאת? איך אפשר להבין זאת?

הסברנו בס"ד, על פי המובא בספר עירין קדישין, ומובא זאת בכמה ספרים, כי האדם בכל רגע נהיה בריה חדשה, כיון שבכל רגע הנשמה רוצה לצאת. והביאור בזה הוא, כי כידוע הנשמה נכנסת לאדם דרך החוטם, כמ"ש [בראשית ב', ז'] וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים. הנשמה והנשימה, הם דברים הקשורים האחד אל השני, אבל זה לא אותו הדבר. כידוע, האדם אינו יכול לחיות מאותו אויר כל הזמן. אם אדם יהיה בחדר אטום וסגור, הוא יוכל לחיות זמן מסוים, אבל אם לא יחליפו את האויר הוא ימות. למה? ישנו כאן אויר, מה הבעיני? תנשום.

אלא ידוע מה שחכמי הטבע בזמנינו חקרו ומצאו, שהעצים וכל הצמחים פולטים חמצן, ושואפים את דו תחמוצת הפחמן, במשך היום. הדבר פלא עצום. האויר משתנה כל הזמן, את הפסולת הם בולעים, ונותנים לנו את הדברים הנחוצים לנשימה שלנו. צריך שהאויר יתחלף, בגלל החמצן שבו.

הצמחים הללו, מהיכן כוחם? אלא ידוע מה שכתוב בבראשית רבה [פרשה י'], אין לך כל עשב ועשב, שאין לו מזל ברקיע, שמכה אותו ואומר לו גִּדְלָה. אומר על כך רבינו האר"י ז"ל, כי זהו מה שנאמר [דברים ח', ג'] כִּי עַל כָּל מוֹצֵא פִי יִיָּי יִחְיֶה הָאָדָם. האדם חי, עפ"י מוצא פי ה'. דהיינו, כל דבר גשמי, כגון מאכל או משקה, זהו אינו דבר רק גשמי בלבד. הרי הוא נעשה מן הצומח, הלחם נעשה מן החטה, וכן הפירות, הכל נעשה ממאמר של פי ה'. א"כ במאכל הזה, ישנו חלק רוחני. הרוחניות היא, מוצא פי ה', המלאך שאומר לו לגדול. אחרת, איך הוא גודל? דבר דומם, אינו גודל. אבל העצים והצמחים הם גודלים, כי ישנו מלאך המגדל אותם, לכן יש בתוכם כוח רוחני. וכאשר אנחנו אוכלים ושותים, זה מה שמחיה את הנשמה, וכאשר האדם אינו אוכל הוא מת, למרות שלכאורה אין קשר בין האוכל לבין הנשמה, אבל אין את החלק הרוחני שיצטרף עם האוכל.

משל לרואה לבנו אחר זמן רב שנתפרדו איש מעל אחיו, שלוקח שמחה רבה אין כמוה. ולכן כשאומרים דבר שמועה משם אומרו, כיון שְׂאֵמָרָה בעל השמועה בחברת הגוף, ושניהם יחד טרחו לחדשה, בדין הוא שישמחו שניהם יחד, בכל עת שאומרים אותה על שמו. והשמחה היא לתת את תאוה שמתאוה היותה בחברת הגוף, בזכרה שבחברתו עשתה המצוות שעשה כמדובר. ונמצא שאין זו הנאה דמיונית מדמיוני הכבוד, אלא הנאה שמשמחת הנשמה בהתחברה עם גופו שזוכרת ומשמחת יען שעמו השלים נשמתו. ולכך מקנה תמיד לתחיית המתים, להתחבר עמו ולקבל שְׂכָר שניהם יחד ודו"ק.

הוא אומר כאן דבר נפלא, אולם צריכים להסביר זאת, ולהקדים את דברי חז"ל על הפסוק [תהלים ק"נ, ו'] כָּל הַנְּשָׁמָה תִּהְיֶה יָהּ, על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבוראו [עי' בראשית רבה י"ד ט']. מסבירים זאת המפרשים, כגון מהר"ם אלשיך, ומהרי"ץ בעץ חיים [בסוף הזמירות], עפ"י מה שחז"ל אומרים, כי בכל רגע ורגע הנשמה רוצה לצאת מהאדם. דהיינו, הנשמה, מקורה נחשב בעולמות העליונים, 'הנשמה שנתת בי טהורה', הנשמה קדושה וטהורה. ואילו הגוף, הוא מטונף ועכור. לכן הנשמה אינה רוצה להיות בתוך הגוף, היא משתוקקת לצאת ממנו בכל רגע. אבל כאשר היא באה לצאת, רואה את הקב"ה אשר מלוא כל הארץ כבודו, והיא חוזרת מתוך היראה, או י"א מתוך שהיא נוכחת לדעת כי גם הקב"ה נמצא פה בעולם, אם הקב"ה – שהוא קדוש הרבה יותר מן הנשמה – נמצא בעולם, אז גם אני יכולה להיות כאן. 'דיו לעבד להיות כרבו'. מפני כן גם היא מסכימה ונרגעת.

זהו מה שמובא בספרים, וגם את זאת צריכים להבין. אם הנשמה בכל רגע ורגע רוצה לצאת, כיצד היא לא מתייאשת? וכי היא כזאת עקשנית, הרוצה בכל רגע מן החיים לצאת? מה הפירוש? הרי היא כבר יודעת שהקב"ה לא יתן לה לצאת, א"כ מדוע היא בכל פעם רוצה לצאת? כמה אפשר לעשות זאת? אלף פעמים?

כאשר אין אוכל, ממילא אין לו גם את החלק הרוחני.

צריך להסביר זאת באריכות, אבל אמרתי כעת את תמצית העניין. יש ביתר הרחבה בעלון של בחורי הישיבות 'תוצאות חיים', ובכתובים אצלי בנפלאות מתורתך ע"פ כל אשר נשמת רוח חיים באפיו.

יוצא שבנשימה שלנו, כאשר אנחנו נושמים, זה כמו שורש הנשמה שבאה מן העליונים. נכלל בנשימה, מה שקוראים היום בשם חמצן, זה בעצם בא מן הצמחים, והם גדלים ע"י המלאך שבשמים, וזהו מה שמקיים את הנשמה. לכן האדם נקרא בכל פעם, בריה חדשה. זהו משהו חדש, האויר שאנו נושמים כעת זהו אינו האויר אשר נשמנו מקודם, זה לא שחוזר אותו האויר, אלא זה כבר אויר אחר, אויר עם מהות אחרת. למרות שאיננו רואים זאת, חייב להיות שהדבר כך. לכן זה בריה חדשה, כעת נשמנו אויר אחר המקיים אותנו, הכל עפ"י מוצא פי ה', וזהו מה שמקיים את הנשמה.

כל זאת, בזמן שהאדם חי. הכניסו את הנשמה בעל כרחיה בתוך הגוף, הכניסו נשמה מן העליונים בתוך גוף של בהמה, בהמה ומלאך מחוברים ביחד, והנשמה רוצה לברוח ממנו. כל זה בחייו. אבל אחרי מותו, הצדיק מגיע לעולמות העליונים, אה, אשריך וטוב לך, זכית והתגברת על היצה"ר. למרות שהגוף הוא חמרי, היה קשה, וקיימת את המצוות, אז מעלים אותו למעלות נשגבות. כאשר הנשמה רואה מה היא הרויחה בחיבורה עם הגוף, כמה מעלות היא זכתה ע"י החיבור הזה, לכן כעת היא כן רוצה להתחבר אל הגוף. ברצונה לחזור לגוף, כי אנחנו שנינו זכינו והיגענו למדרגות הללו, דוקא בגלל המאבק של יצה"ר עם יצר הטוב. בחיים, היא רצתה לברוח, אבל כאשר האדם מת, אדרבה, היא שואפת להתחבר אליו.

ממילא מצויין ונפלא מה שאומר בעל אגדת אליהו, שהנשמה מתאוה לחזור לגוף, וכך יהיה בתחית המתים. וועיין עוד הקדמת חן טוב למהר"י בדיחי דף ט"ו, עד סוף הדף, ובחינה שליתורה שם.

דבר זה מחזק גם את מה שאומר מהר"י, שכאשר מזכירים זאת אז שפתותיהם של חכמים דובבות בקבר, כי בעצם זהו המצב, שהגוף נהיה עכשיו חי, פירושו שזה כמו בתחית המתים, א"כ הוא חושב כי אם נתנו לו גוף שלם כנראה שכעת השלב הבא לקום מהקבר וללכת. אבל אומרים לו, עדיין לא הגיע הזמן. אבל צריכים לשאול כאן שאלה. לכאורה פעמים רבות מאד כבר אומרים קדיש דעתיד, מאות שנים, אולי אלפי שנים. בעבר נהגו זאת גם בכל ארצות המזרח, לא רק בתימן, כמו שדיברנו בזמנו [בשיעור מוצש"ק כי תצא התשע"ט]. נו, א"כ הזכרנו וקראנו שמות כגון תנאים, כגון רבי שמעון בר יוחאי אומר, רבי יהודה אומר, רבי יוסי, והם התעוררו בקבר, וכעת קררנו את דעתם עם 'דעתיד'. כמה פעמים צריך לחזור על כך? אלף פעמים? אלפיים? כבר חזרנו על כך מאות אלפי פעמים, מדוע בכל פעם צריכים להרגיע אותם? למה הם מתאכזבים בכל פעם, ובכל פעם צריכים להרגיעם? כבר אלפי פעמים הם קמו, ואמרו להם לא עכשיו, תירגעו, בעז"ה יהיה לעתיד. מספיק, מפני מה צריכים לחזור על כך בכל פעם ופעם?

יש לי בס"ד שלוש תשובות על השאלה הזאת. תשובה ראשונה, שזה מראה את עוצם וחוזק אמונתם, כי נכון שהרבה פעמים הם נוכחים לדעת שלא הגיע עדיין הזמן, אבל אולי עכשיו. זהו כפי שאנו מצפים לישועת ה' בכל יום, הרי הרמב"ם כותב בהלכות מלכים, כי מי שאינו מצפה לביאת הגואל הוא כופר בתורה, ובספר הזה"ק [בהקדמה דף ד' ע"א] כתוב שצריך לצפות בכל יום לישועה.

לכן כאשר אומרים 'רפאני' ומגיעים למלים 'לישועתך קויתי יי', מהר"י כותב [בעץ חיים מהדורא בתרא] כי יש ללחוש זאת ביחד עם הש"צ [עיין שיעור מוצש"ק תרומה התשע"ח]. אנו אומרים זאת ביתר התעוררות, בכדי להזכיר את זה. דהיינו, בזמן הזה האדם צריך לחשוב כי הוא מקווה. וכן בכל מקום בתפילה שאנו אומרים ומזכירים את העניין הזה, כגון בקדושה 'מחכים אנו לך', ישנו עניין שהאדם ירגיש את

אומר על כך שם מהר"ק, בפירושו מע"ן – משכיל על נגינות [אות ו'] – כשאומרים דבר שמועה בשם איזה חכם, גורמים לו בזכותם שיהיו שפתותיו דובבות בקבר.

מכאן שלא כל אדם גורם לזה, אלא מי שהוא פְּדִי וראוי, שיש בלימודו נחת רוח לפני המקום, ואז יגרום נ"ר לבעל השמועה.

מכאן. מתוך דברי הרש"ש כאן, לומדים חידוש גדול. כי אלו הגאונים והצדיקים העושים נחת רוח בלימודם, אז בלמדם דובבות שפתי ישנים, אבל לא כל אדם שלומד עושה נחת רוח להקב"ה.

אשריו שהוא לומד, אבל זהו כפי שאנחנו אומרים [בשחרית שבת לפני פיטום הקטורת], אשרי מי שעמלו בתורה, ועושה נחת רוח ליוצרו, מהר"ן בע"ח שם מבאר, כי הכוונה כאשר לימודו אינו נקי וזך, בלימוד הזה אינו עושה נחת רוח ליוצרו. אבל אם אדם, אשרי כל טהור ונקי מעבירה, עושה נחת רוח להקב"ה, אז גם הקב"ה עושה נחת רוח לאותם חכמים ששפתותיהם יהיו דובבות. יוצא שהרבה פעמים לא מתעוררים, לא בכל פעם שפתותיהם דובבות, ממילא זה לא כל כך מצוי.

שאלה מהקהל: הדבר בלתי מובן, כי הרי פתחו קברי צדיקים ולא נמצא שם רק עצמות, אם כן איך אומר מהר"א הכהן שהגוף חי כאשר אומרים דבר שמועה משמו?

תשובת מרן שליט"א: לא שזה לא מובן מצד עצמו, רק נראה לך בלתי מציאותי. כי הרי לא פתחו את הקבר בזמן שאמרו דבר שמועה משמו, כי הרי מובן שהוא חי רק באותו רגע שאמרו שמועה מפיו, ומיד לאחר מכן חוזר לעפרו. [אי נמי גם דברי מהר"א הכהן אינם כפשוטם ממש, וכמו שגם עניין טיטוס אינו כפשוטו. ועיין דברי דוד לבעל טורי זהב שמות י"ט סוף י"ג. איתמר]. אכן אם אמרו אז, ובכל זאת אתה תראה שנשאר עפר כשהיה, אז תהיה לך אולי סתירה לפירושו. ועדיין יש מקום לתרץ זאת לפ"ד מהר"ש שבזי, כי לא כל מי

הציפייה לביאת המשיח. למרות שבעוה"ר כבר מאות שנים חלפו ועברו, אבל אולי זה יהיה היום, אנחנו מצפים ומחכים. הדבר מראה את חוזק אמונתנו, איננו מתייאשים, אולי עכשיו, אולי עכשיו, לא חושבים שהדבר חלף עבר. לכן, בכל פעם צריך להרגיע אותם, כי כל פעם הם בכל זאת חושבים אולי זה עכשיו. זה דבר אחד.

דבר שני, נכון שלגבי תנאים ואמוראים וגדולי ישראל, הזכירו אותם הרבה פעמים והם התעוררו ושפתותיהם דובבות, ואולי אנו חושבים א"כ למה צריך להרגיע אותם אם הם כבר יודעים שזה לא כעת, לא צריכים לקרר את דעתם כי בלא"ה הרבה פעמים זה כבר קרה ועדיין לא הגיע זמן תחית המתים. אבל ישנם שמות של תנאים וחכמים רבים, הנזכרים אולי פעם אחת או פעמיים בש"ס או במדרשים, וישנם גם הרבה חכמים וגדולי ישראל במשך הדורות אשר חיברו ספרים, ולא פותחים את ספריהם אולי פעם במאה שנה, נשכחו. יש כמה וכמה חכמים, שאינם ידועים, ולא מזכירים אותם הרבה פעמים. א"כ כלפיהם אפשר ושייך לומר זאת, אותם צריכים להרגיע.

תירוץ שלישי, לא כל דבר תורה שאומרים בשם צדיק, שפתותיו דובבות בקבר. לפי מה שאומר רבי שלום שבזי זע"א, בשירו הידוע אקוה חסדך, שכינה חופפי על הגאונים, להבין סוד בתוך אוזל צמודים, בלמדם דובבות שפתי ישנים. כתוב כאן דבר חידוש, צריך לדייק בכדי להבין זאת. מה הפירוש, 'בלמדם'? וכי רק כאשר הגאונים האלה מתעמקים להבין את הסוד, רק אז 'דובבות שפתי ישנים'? לכאורה, זהו מה שכתוב כאן. 'שכינה חופפי על הגאונים, להבין סוד וכו', דהיינו גדולי תורה המבינים ומתעמקים בסודות התורה, או כמו הרבה פעמים לא מוכרח שהוא מתכווין במלים אלו ל'סודות התורה', דוקא לסתרי תורה, כי גם עומק התורה, הלכות עמוקות וקשות זה ג"כ נקרא סוד. 'בלמדם, דובבות שפתי ישנים'.

שאומר, אלא דוקא מי שיש להקב"ה נחת רוח בתורתו, כמו שאמרנו.

שאלה מהקהל: אבל כתוב כל ת"ח שאומ' דבר שמועה משמו, מה בא ה'כל' לרבות, אם לא את זה?

תשובת מרן שליט"א: ה'כל' זה קאי על החכמים, ולא כלפי האומרים.

תשובה לשואל האם נכונים דברי האומרים כי בתשעה באב אין לומר לאחר ברכת התורה את פסוקי ברכת כהנים ומשנת אלו דברים וכו' ובמקום זה לומר פסוקים ממגילת איכה מכיון שאסור לעסוק בתורה בת"ב, שלושה ביאורים ממרן שליט"א בשיטת הראשונים הסוברים כי אין איסור לומר את 'סדר היום' בת"ב, ומה לגבי אמירת פיוטם הקטורת בת"ב.

ישנה הלכה ידועה בשלחן ערוך בהלכות תשעה באב [סימן תקנ"ד סעיף ד'], מותר לקרות כל סדר היום, ופרשת הקרבנות, ומשנת איזהו מקומן, ומדרש רבי ישמעאל.

הרי כידוע, תשעה באב אסור בדברי תורה, כמבואר בגמרא תענית [דף ל"ג], משום שנאמר [תהלים י"ט, ט'] פְּקוּדֵי יְיָ יִשְׂרָאֵל מְשַׁמְחֵי לֵב. משום שמחה. אבל מה שכן מותר, 'כל סדר היום, ופרשת הקרבנות' – המשנ"ב מסביר כי אין הכוונה לכל הקרבנות, אלא רק פרשת התמיד, וידבר וגו' צו את בני ישראל וגו' – 'משנת איזהו מקומן' – לאלו הנוהגים לומר זאת בכל יום, 'וכן מדרש רבי ישמעאל' – י"ג מדות שהתורה נדרשת בהם.

קיבלתי מכתב מעניין מנכדי, בצלאל בן הרה"ג ישראל רצאבי הי"ו, בזה"ל, שמעתי מפי אחד מראשי הישיבות שליט"א בשם הגר"א גניחובסקי זצוק"ל דבתשעה באב (וכן אבל), אחר ברכות התורה, יאמר פסוק מאיכה וכדו' שמותרים בלימוד בתשעה באב.

שמעתם? לאחר שאדם מברך ברכות התורה, 'על דברי תורה', 'הערב נא', 'אשר בחר בנו', שיאמר פסוק מספר איכה.

ואינו דומה למ"ש השו"ע בסי' תקנ"ד סעיף ד' דמותר לומר בתשעה באב פרשת איזהו מקומן

וכדו', משום דהוי סדר היום. משא"כ בפסוקים שלאחר ברכות התורה, דניתקנו בשביל תלמוד תורה. אל תגיד את הפסוקים האלה שאומרים בכל יום אחרי ברכות התורה, אותם אסור להגיד, כי מה שכתוב בש"ע שמותר להגיד את סדר היום, הכוונה למשנת איזהו מקומן, זו סדר היום. אבל הפסוקים שאחרי ברכות התורה, הם ניתקנו בשביל תלמוד תורה.

ואי נימא דחשיבי כסדר היום, מה הועילו חכמים בתקנתם, דלפי זה מותר לאמרם אף קודם ברכות התורה.

שמעתם? עולם הפוך!

איזהו מקומן של זבחים, מותר, כי זה סדר היום. אם הפסוקים האלה שאתה אומר אחרי ברכות התורה, הם סדר היום, א"כ זה לא לימוד תורה, וממילא גם בלי ברכות התורה יהיה אפשר לומר אותם. אלא מה תגיד, זה לא סדר היום, אסור לומר זאת כי זה דברי תורה. הפסוקים האלה שלאחר ברכות התורה, זה לימוד תורה. אז מה כן? תגיד פסוק 'איכה ישבה בדד', 'אני הגבר ראה עני'. למשל.

וכ"כ הרמ"א כדברי השו"ע גבי סליחות בסי' מ"ז סעיף ט', וכ"כ בשלחן ערוך המקוצר סי' ז' סעיף י' ובעיני יצחק שם. ולפי זה יש לעיין שהשו"ע בסי' מ"ז כתב דלא כהרמ"א, ואילו הכא כתב כמוהו. ועוד במש"ש בעיני יצחק שם אות י"ז נראה דצ"ל בבארות יצחק ס"ק ל"ג ולא ל"ב.

עכ"פ נפשי בשאלתי מה דעת מעכ"ת מו"ז שליט"א גבי דברי הגר"א גניחובסקי זצוק"ל. בברכת התורה, בצלאל בכמוה"ר ישראל רצאבי יצ"ו.

האמת היא, כי השתוממתי לראות זאת, ואמרתי כי יש לבדוק זאת בספרים, וראיתי שהביאו כך בשם ספר אגן הסהר, אמנם לא ראיתי את ספר אגן הסהר בעצמו, לא הצלחתי למצוא, אבל בלוח דבר בעתו [התשע"ח, דף 1474] הובא שם כי זה בסימן של"א.

קרבני לחמי, ואיזהו מקומן, וקורא כדרכו ואינו חושש.

לדברי הרמב"ן והריטב"א, 'סדר היום' זה מותר.

אינני יודע, למה הם הבינו, מתוך דברי הרמב"ן [וה"ה לריטב"א], ש'סדר היום' אינו נקרא לימוד תורה. לדבריהם, 'איזהו מקומן' זה לא לימוד תורה ולכן זה מותר, אבל מה שאחרי ברכות התורה, זה נקרא לימוד תורה ולכן אסור. ברם חושבני, כי ההבנה אינה כך. בודאי שזה לימוד תורה. הראיה, שאחרי איזהו מקומן ורבי ישמעאל, אומרים קדיש דרבנן, 'דעסקין באורייתא'. זה כן נקרא לעסוק בתורה, לא שזה לא לימוד תורה, בודאי שזה לימוד תורה. ברצוני לומר בעז"ה, שלושה הסברים בזה, כיצד להבין זאת, כי ישנן כמה הגדרות.

אם נדייק בלשון הרמב"ן, 'אין לנו איסור בסדר היום', מה זאת המלה 'אין לנו'? חושבני כי לפי פשטות המלים, הכוונה שלא מצאנו איסור כזה. חז"ל אסרו, לימוד תורה. חז"ל לא אמרו שלא לומר את הדברים הללו. א"כ אל תחדש ואל תוסיף דברים שאינם כתובים. ואח"כ הוא רק מביא ראיה, כמו קרית שמע, למרות שבעצם הדבר אינו דומה, שהרי ק"ש היא מן התורה, א"כ מה הראיה? אבל הרמב"ן אומר, תבין את הסברא, למה מותר קרית שמע? בודאי שאפשר להתווכח ולומר, מה אתה רוצה? שרבנן יבטלו את דאורייתא? הרי ת"ב זה מדרבנן. אבל נראה, שהדבר לא הפריע לו. א"כ ה"ה בנ"ד, לימוד פרשת התמיד, זה כנגד תמידין, אלו דברים שעושים אותם בכל יום, ולא מצאנו שאסר את זאת. על כן הדעת נותנת שהדבר מותר. כך נראה, לפי המלים.

אבל בעצם, אפשר להבין יתירה מכך. זה לא רק זאת. הנקודה היא כדלקמן. הרי האיסור בלימוד תורה הוא מצד שמחה, א"כ זיל בתר טעמא, דברים הנידושים בכל יום, שחוזרים עליהם בכל יום, זה לא משמח, ואת זאת לא אסרו.

מובא בלוח 'דבר בעתו' [שם] כך, מו"ר הגר"א זצ"ל ולהבחל"ח הג"ר דב לנדא ר"י סלבודקה שליט"א, אינם אומרים פסוקי ומשנת אלו דברים אחר ברכות התורה, אלא פסוקים מאיכה, ומשנת אלו מגלחין [אגן הסהר, של"א]. אתם שומעים? בתשעה באב, וכעת הוסיפו גם אבלים – לא אליכם, לא אומרים את ברכת כהנים, ולא משנת אלו דברים שאין להם שיעור וכו', אלא 'פסוקים מאיכה'. במקום אלו דברים, אלו מגלחין.

אינני יודע. התפלאתי מאד על כך. אמנם הם תלמידי חכמים גדולים, אבל אין דבר כזה, לא נזכר בשום פוסק, לא ראשון ולא אחרון. האמת היא, כי צריכים לראות את הדברים במקורם. אולי הדבר יתברר יותר. אבל נחזי אנן, לפי מה שנזכה להבין במצודת עיוננו. ברצוני להסביר את המושג הזה, 'סדר היום', מה שמוזכר בש"ע ובפוסקים שמותר לאמרם בת"ב.

המקור לכך הוא מהרמב"ן בספרו תורת האדם [עניין אבילות ישנה, דף ס"ז ע"ב]. הרמב"ן מביא שם, כי ישנם כאלה שנהגו לא לומר את הדברים האלה, והוא אומר שהדבר אינו נכון, כי זה מותר.

וז"ל הרמב"ן, וכן נהגו קצת העם שלא לקרות פרשת קרבנות ומשנת איזהו מקומן ומדרש רבי ישמעאל בתשעה באב בבית הכנסת, לפי שאסור לקרות בתורה.

אומר על כך הרמב"ן, ואין לנו איסור בסדר היום, שהרי קורא קרית שמע ומברך לפניה ולאחריה. וכן קורין בתורה ומפטירין בנביא בענינו של יום. ופרשת התמיד ואיזהו מקומן, כנגד תמידין תיקנום, ואומר כדרכו ואינו חושש.

גם הריטב"א במסכת תענית [דף ל'] אומר כך, קצת במלים אחרות, וז"ל, מה שאסרו לקרוא בתורה במשנה ובש"ס, היינו בבא לקרוא דרך מקרא ומשנה וש"ס. ואין סדר היום בכלל, שהרי קורין בתורה ומפטירין בנביא, וקורין ק"ש. ומעתה אין להימנע מלקרוא פרשת את

עד כה אמרתי שני הסברים. ההסבר הראשון הוא, ש'לא מצאנו'. אבל אם כן זאת לא סיבת ההיתר, אלא שאין איסור. אינני יכול לחדש דבר שחז"ל לא אמרו. אם 'לא מצאנו', אין לך מה אלא חידושו. מה שאמרו, אמרו. מה שלא אמרו, אל תוסיף דברים שאינם כתובים.

זהו ההסבר הראשון. וההסבר השני, ש'סדר היום', זאת סיבת ההיתר. כיון שזהו דבר הנהוג בכל יום, חוזרים עליו ומשננים אותו בכל יום, הדבר אינו משמח.

מצאתי בס"ד כי השלחן גבוה כותב כך 'כלאחר יד'. הוא מביא [שם בסימן תקנ"ד ס"ק ה'] את הרמב"ן וכותב בזה"ל, ומה שקורין בתורה ומפטירין בנביא, דברי תוכחת ניהו, וכל דברים הרעים שמצערין ליבו של אדם מותר לקרותם. אבל פרשת הקרבנות, ואיזהו מקומן, ומדרש ר"י, דרבנן ניהו, ואתי דרבנן ומבטל דרבנן.

אלא כיון דסדר היום הוא, אין כאן שמחה, דכיון דדש דש. וכן מנהגינו לקרוא כל זה כשאר הימים וכו'.

אבל אין פירושו שזה לא לימוד תורה, אלא שזהו אינו ה'לימוד תורה' הרגיל, זה לא דבר שמשמח, וחז"ל אסרו רק דברים המשמחים. אם האדם לומד דברים שאינם רגיל בהם, לא רק דברים חדשים אלא גם דברים ישנים, אם כעת כשהוא לומד הוא מבין זאת יותר טוב, הדבר משמח אותו, פיקודי י"י ישרים וגו'. אבל כאשר לומדים את איזהו מקומן, וכדומה, כבר מכירים ויודעים את זה, והדבר אינו מביא שמחה. גם אם ישנה שמחה, זאת שמחה קטנטונת, לא משמעותית.

שאלה מהקהל: לפי זה מה לגבי פיטום הקטורת?

תשובת מרן שליט"א: טוב שהזכרת זאת. אכן לגבי פיטום הקטורת, דנו בכך הרבה, כי ישנה שאלה האם בכלל זה נקרא 'סדר היום'. ישנם כאלה האומרים פיטום הקטורת לפני התפילה, וכן אחרי התפילה, אז ישנם כאלה העושים חילוק, שלפני התפילה כן ואחרי כן לא.

אנחנו לא אומרים פיטום הקטורת כלל בתשעה באב, גם לא בתפילת מנחה. בסידורים כתבו פיטום הקטורת גם במנחה, הדפיסו זאת גם בתכלאל של מהרי"ץ, אבל אני לא אומר זאת. כאן בביהמ"ד פעולת צדיק, הנהגנו שלא לומר זאת. ובכתב יד קדשו של מהרי"ץ, רואים כי בכוונה הוא דילג על כך. בסידור המודפס, לא שמו לב לכך. מהרי"ץ כותב, 'ואומרים למנחת, וידבר, והוא רחום'. הוא דילג את פיטום הקטורת. מובן כי זה בכוונה. כי אצלנו, פיטום הקטורת זה לא דבר קבוע, בפרט במנחה. אם יש זמן, אם ישנה שהות, אומרים. ואם לא, מתחילים 'הוא רחום'. וכן בבוקר, לפעמים מדלגים זאת.

ישנם כאלה הטוענים, כך האשכנזים אומרים, כי כיון שישנם מקומות שלא אומרים זאת, אזי אין לומר זאת. אבל הספרדים טוענים אחרת, מכיון שזה כבר נכנס אצלם כנוסח קבוע, בפרט שעפ"י הסוד יש בזה עניינים. ע"כ יש בזה צדדים לכאן ולכאן. זאת דרגא פחותה.

הערה מהקהל: הדבר תלוי בשני הטעמים האלה. לפי הטעם השני, לכאורה אפשר להגיד פיטום הקטורת. משא"כ לפי הטעם הראשון.

תשובת מרן שליט"א: יפה. אם נגיד שפיטום הקטורת זה ת"ת שלא משמח, אזי אה"נ זה לא משמח.

אולי אומר את הדברים במלים אחרות, אחדד זאת יותר. אם מישהו ירצה לומר 'במה מדליקין', למרות שעכשיו לא שבת ברצונו לומר זאת, זה לא 'סדר היום', כי לא אומרים זאת בכל יום, אבל לשמח זה לא משמח.

ההסבר השלישי, נראה מתוך דברי הריטב"א שהבאנו לעיל, כי נראה מדבריו ש'סדר היום' היינו שזאת לא צורה של לימוד, זה לא דרך של לימוד, אלא דרך קריאה, קוראים את זה. הצורה של זה, לא לימוד. כך נראה לפי לשונו, מה שאסרו לקרוא בתורה במשנה ובש"ס, היינו בבא לקרוא "דרך מקרא ומשנה וש"ס", ואין סדר היום בכלל. נראה מדבריו, כי החילוק

תשובת מרן שליט"א: לכאורה זאת בעיא, זה לא סדר היום. אבל מצד שני, הדבר מעורר רחמים. לכן אומרים זאת במנחה. אולי במנחה זה יותר קל, ואכן בבוקר עדיף שלא יאמר.

*

אחרי השיעור קיבלתי העתק העניין ממחבר הספר אגן הסהר, הוא הרה"ג א"ש פיש שליט"א, ששלח לי בטובו. וכן ידידנו הבה"ח יהודה חראזי השתדל והשיג לי את הספר עצמו. יישר כוחם. זאת מהדורא רביעית [התשע"ה, דף 565].

כתוב שם בזה"ל, שארו ומקורבו של רבינו זצ"ל, הגר"א שטרנפלד שליט"א מח"ס 'שיח הלכה' כתב, וזה תוכן דבריו:

שמעתי ממור"ר הגאון זצ"ל דבתשעה באב אין לומר לאחר ברכת התורה את הפסוק יברכה ואת המשנה אלו דברים וכו', דהרי אסור בת"ת כל היום. ולכן יש לומר בדווקא פסוקי איכה, כיון שהדברים הנ"ל נאמרים לשם תלמוד תורה ולא לשם תפילה. וכששאלתיו היאך יתכן שהפוסקים לא כתבו הלכה זו, לא השיבני, אבל אמר שכך נוהג וכך יש להתנהג.

וממשיך הרב הנ"ל ומספר, לענין הלכה אחרת בתשעה באב, שמעתי ממור"ר הגאון זצ"ל בעצמו טענה זו, שכאשר אמרתי לו שב'חוט שני' כתב, שבתשעה באב בשחרית שהקדיש תתקבל נדחה לאחר הקינות שלפעמים מתארך ג' שעות אין לש"צ לסמוך על מה שפוסע ג' פסיעות בקדיש תתקבל כיון שיש הפסק רב אלא יפסע לאחר גמר חזרת הש"צ, ורבינו זצ"ל אמר לי שמזה שהפוסקים לא כתבו כן משמע שלא חששו להפסק זה ושאלתי הרי גם לא כתבו לומר פסוקי איכה לאחר ברה"ת ואמר לי שהשאלה נכונה, אבל לא חזר בו מהנהגתו עכ"ד.

מובן מזה שהיה קשה לו לעשות נגד סברתו עצמו והבנתו, אעפ"י שהוא מודה שזה נראה נגד כל הפוסקים. ותמוה בעינינו.

בהערה שם בשולי הדף, הוסיף המחבר ועורך הספר נר"ו להעיר על כך בזה"ל, א.ה. – אמר

הוא, שזה צורה של לימוד וזה לא צורה של לימוד.

א"כ יש לנו שלושה הסברים. או שלא מצאנו שאסרו זאת. או שזה לא משמח. או שזה אינו הצורה והסגנון של לימוד. אבל לא כפי שהם אומרים, שזה לא נחשב תלמוד תורה.

היוצא מן האמור, כי לא נשמע כדברים כאלה, ופשוט שאכן צריך לומר את הפסוקים כרגיל. לא רפרף שום פוסק לומר שלא לקרוא את הדברים האלה בתשעה באב או בז' ימי האבל, לא אליכם. וק"ו שהם עשו מזה גם היתר, כי אילו זה היה 'סדר היום' שיהיה אפשר לומר זאת בלי ברכות התורה. לפני הברכות. לענ"ד הדבר אינו קשור. זה סדר היום, וזה תלמוד תורה. לא עלה על הדעת, לומר פסוקים אחרים.

הראשונים לא דנו בכך, כיון שהדבר כ"כ פשוט להם, שאומרים את הפסוקים האלה לאחר ברכות התורה, ובודאי שהדברים האלה נחשבים כמו סדר היום. כי גם הם – כפי שאמרנו – זה לא משמח, ולא מצאנו שאסרו את זה, ולא קוראים זאת דרך לימוד. אבל כפי שבכל יום אנחנו אומרים זאת לאחר ברכות התורה, מחשיבים זאת לימוד, חז"ל קבעו את זה, והדבר נחשב לימוד תורה. לא צריך 'דברי תורה' במלוא משמעותם, וצורת הלימוד. העיקר שזה תורה.

אי אפשר לתקן לכל עם ישראל, ללמוד בכל יום דבר חדש, צריך שיהיה הדבר שווה לכל נפש, לכן תיקנו לומר דברים קבועים, המתאימים לכל יהודי באשר הוא, אפילו בדרגא נמוכה. כי אי אפשר לעשות תקנות, דוקא לתלמידי חכמים ולמדנים גדולים, צריך משהו שמתאים לכל עם ישראל, אז קבעו את מה שקבעו לומר בכל יום. ממילא גם בתשעה באב הדבר מותר, ואין בזה שום חשש.

שאלה מהקהל: מי שאינו רגיל לומר את פרשת העקידה בכל יום, האם יהיה מותר לומר זאת בת"ב?

הכותב – יש להקשות דהרי מבואר בשו"ע תקנ"ד ס"ד שמשנת איזהו מקומן מותר לומר משום שזה סדר התפילה, א"כ מדוע משנת אלו דברים לא.

ואולי י"ל דהנך דברים הם יותר נתקנו להיות בסדר התפילה עצמה ובהם לא חילקו משא"כ בדברים אלו שהם לשם לימוד בלבד דעיינ בתוס' ברכות י"א ע"ב שהצרפתים התחילו עם מנהג זה של יברכך ואלו דברים כדי לקיים לימוד תורה מיד לאחר הברכות ומשמע דכלל לא נהג כן בכל המקומות ע"ש.

שוב הראני הגר"מ גרינולד שליט"א בעמק ברכה בדיני אנינות אות ב' שדן שם שאבל יהא אסור בימי אבלותו לומר יברכך ואלו דברים כיון שהם לשם לימוד גרידא אבל לבסוף חזר בו דכמו שמצאנו בת"ב שהתירו משנת איזהו מקומן משום סדר התפילה הכא נמי משנת ואלו דברים יהא שרי מה"ט. אבל כבר כתבנו שיש לחלק ביניהם.

עד כאן הערת המחבר שם. ברם לפי דברינו בשיעור, הכל מיושב היטב. אין חילוקים. ובתשובה בכת"י הרחבנו עוד בזה הרבה מאד בס"ד.

דברי מרן שליט"א בשבח הקונטרס 'מועדי השם' על הלכות בין המצרים ותשעה באב, והרחבה בעניין ברכת 'בורא מאורי האש' בתשעה באב שחל במוצאי שבת, ודחיית דברי האומרים כי הבעל כשישוב לביתו יברך לנשים ברכה זו.

ברוך ה', זכינו כי עורך הקונטרסים 'מועדי השם' החפץ בעילום שמו, הולך מחיל אל חיל, אני רואה כי זה כבר הקונטרס העשירי, 'העשירי יהיה קודש', הוא כבר זכה להדפיס את קונטרסי מועדי השם על חנוכה, ברכות, פורים, פסח, ספירת העומר, שבועות ויום טוב, ארבע תעניות ובין המצרים, ימים נוראים, סוכה וארבעת המינים, חול המועד. כעת הוא הוציא מחדש, את קונטרס 'מועדי השם' על הלכות בין המצרים. וברוך יהיה.

כידוע, הספר שלחן ערוך המקוצר, כשמו כן הוא, הבאתי בס"ד את כל ההלכות בתמצית, כי עיקר המטרה היא להביא את יסודות

ההלכה, את הדברים העיקריים – אמנם השתדלנו שיהיו חידושים כמעט בכל סימן וסימן – ובפרט להדגיש את המנהגים שלנו התימנים. כי לגבי כל נושא, אפשר למצוא בספרים אחרים. למשל על עניין תפילין בלבד, אפשר לכתוב ספר שלם. וכן על כל נושא. בבחינת 'מים שאין להם סוף'. לכן, מה שכתוב בספרים אחרים, אינני צריך להביא. אין לי מטרה. זה לא 'ילקוט'. זהו אינו ספר ליקוטים, לאסוף מכל ספרי הפוסקים. אלא ישנה מגמה ומטרה לספר.

אבל כאן בקונטרס מועדי השם, ב"ה הוא הרחיב את היריעה, הביא הרבה דברים מספרי פוסקי זמנינו, בירר וליבן אותם.

מוזכר שם גם עניין ברכת 'בורא מאורי האש', הוא מדגיש ומדבר שם על כך, וברצוני לומר שני דברים לגבי עניין זה.

כידוע, השנה [התשפ"א] תשעה באב אינו חל באמצע ימות השבוע, אלא ביום ראשון, ולכן אין דיני שבוע שחל בו ת"ב, ואין שום איסור כיבוס או רחיצה. ישנו דבר אחד שהבאנו בשלחן ערוך המקוצר וסימן ק"ו סעיף ב', אין פושטים בגדי שבת מבעוד יום, עד ביק השמשות. רבים מתפלאים על כך, כי מובן מזה שבבין השמשות מותר. האמת היא כי כך לשון מהרי"ץ זיע"א בעץ חיים, וכן נהגו להחליף בגדים בבין השמשות. כי בגדי חול, זה לא נראה ח"ו זלזול בכבוד שבת, אם יחליפוס בבין השמשות. לא אאריך על כך כעת, כי כבר הרחבנו על כך בזמנו לפני כמה שנים, הובא ב'שערי יצחק' מוצש"ק עקב התשע"ה, ומוצש"ק מסעי התשע"ט.

שאלה מהקהל: רחיצה הרי מותר בשבוע שחל בו, רק בית המרחץ אסור כידוע.

תשובת מרן שליט"א: בזמנינו הרחיצה בבית, לפי השכלולים שישנם, היא לתענוג כמו בזמנם בבית מרחץ, כמו שכתבתי בס"ד בעיני יצחק.

שאלה מהקהל: בספר נטעי גבריאל ודף תקכ"ח סוף אות א' כתוב שבסידור תימן הנקרא עץ

לכן באו אחריו וטענו כי גם אין לסמוך עליהן במה שהן מברכות על הלולב, וכדומה, כי הן לא יודעות מה שהן עושות. אבל אצלנו התימנים, ב"ה שהכל כדת וכהלכה, גם מה שלא כתוב בספרי ההלכה. אני יודע כי מה שאמי עשתה, ומה שסבתי עשתה, פירושו שכך עשתה גם אמא של רבן גמליאל, ואמו של אביי. אני יודע מה המסורת שלנו, האם הן מברכות 'הגומל' או שלא, אם הן לא בירכו, אז בודאי שבכל הדורות לא בירכו, פירושו גם התנאים והאמוראים. לגבי דברים שאינם מפורשים, זאת המסורת שהתקבלה מדורי דורות.

לגבי העניין דלעיל, לא נשמע מעולם שהנשים יברכו בורא מאורי האש בתשעה באב, ולמעשה הסיבה העיקרית היא כי חז"ל לא חייבו בכך את הנשים. הרי בדורות שעברו הן לא למדו, וע"כ האשה אינה צריכה לברך. אבל אם אשה אומרת שהיא רוצה לברך, אין בעיה שתברך. כך לפי מה שאנחנו פוסקים, שאין לאשה חשש לומר ברכה זו. אמנם לפי הביאור הלכה [בהל' הבדלה] ישנו ספק בכך, אבל אנו פוסקים, כפי שהעירו בספרי פוסקי זמנינו, כי אם האשה רוצה לברך, היא יכולה לברך, כיון שאין בזה 'יציונו', זה לא הלל וסוכה שלא ציוו אותה, לכן אם היא רוצה היא יכולה לברך.

אבל לבוא ולהגיד, שכאשר הבעל חוזר מבית הכנסת לביתו אחרי התפילה, יברך 'בורא מאורי האש' בכדי להוציא אותה יד"ח – אנחנו הרי מברכים בביהכ"נ, אחד מברך לכולם – דבר זה אינו נראה לי, כי כאן אתה כבר משנה את מסורת עם ישראל מדורי דורות. לא נהגו שהבעל יברך זאת בביתו לאשתו.

כתבתי שם [בעז"ה במהדורא המושלמת] כך, אין להנהיג שהבעל יברך בבית להוציא אותה, שלא לשנות מנהג שמקובל מדורות. שוב ראיתי כי כן העלה בשו"ת שבט הלוי חלק ז' סימן ע"ז סוף אות ב'.

גם הגר"ש וואזנר זצ"ל פסק כך, לא לשנות את המנהג, כי הדבר אינו מקובל.

חיים כתוב לפשוט בגדי שבת אחר שתחשך, כמו שהשדי חמד נוהג בעצמו.

תשובת מרן שליט"א: הראו לי את זה, ברור שהדבר טעות. מהרי"ץ כתב שאין לפשוט מבעוד יום. הכוונה לפני השקיעה. אחרי השקיעה מותר, כמו שהעולם נוהגים, דלא כהשדי חמד, ולא נודע לי שיש מקורות מהגאונים שהדבר מותר, כמש"ש בשערי יצחק.

שאלה מהקהל: למה האבל בשבת שבתוך האבל, במוצ"ק אינו מחליף לפני ערבית? תשובת מרן שליט"א: פשוט מאד. שם הוא לובש אז בגד קרוע. זו הרי אבילות בפרהסיא ולכן אסור הדבר אף בספק שבת, דהיינו בין השמשות. זה כדין מנעל המותר בת"ב, שאין אנו מתירים במוצ"ש שלפני ת"ב רק אחרי צאת השבת, כי זה אבילות ממש. בגדי חול, זה לא אבילות, כמו שהסברנו אז די והותר.

*

דבר נוסף, שעורך הקונטרס מועדי השם ציין בעצמו [בדף ע"ז], הנשים לא תברכנה בבית "בורא מאורי האש". [כן דעת מרן רבינו שליט"א, ובאו הדברים בשיעורו כמובא בסוף הקונטרס. ולא ס"ל כהחזו"ע (עמ' שמ"ג) שהנשים תברכנה בבית לפי שאף הן חייבות בהבדלה].

טוב שהוא העיר זאת, ולמעשה גם על זאת דיברנו בזמנו, אולם כיון שבכל פעם שואלים על כך, למעשה חושבני כי ב"ה אנחנו העדה היחידה בעם ישראל, שהמנהגים שלנו אין בהם נפתל ועקש, בבחינת 'אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו'.

דהיינו, הרמ"ע מפאנו בתשובותיו כותב, אילו היתה לנו מסורת, לא היינו מסתפקים בהרבה דברים אשר אנו מסתפקים בהם, כי יודעים מה עושים. מה שמקובל, מקובל. אבל הוא אומר, אין לנו מסורת. לכן אצל הספרדים, והאשכנזים, ישנם הרבה דברים שאינם יכולים לסמוך על המנהגים שלהם, כי ראו הרבה דברים שאינם כהלכה. כפי שהבן איש חי כותב, שהנשים לא היו מברכות בכלל ברכת המזון,

